

e-mail: okorpiy@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-6947-0420>

Петрина Роман Львович – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського (Львів, Україна)

e-mail: petryna@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7698-1273>

Маланчук Галина Григорівна – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського (Львів, Україна)

e-mail: malagala@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-8173-2590>

Petryna Roman Lvovych – Candidate of Science (Physical Education and Sport), Associate Professor (Ph. D.), Lviv State University of Physical Culture (Lviv, Ukraine)

Malanchuk Galina Grigoriivna – Candidate of Science (Physical Education and Sport), Associate Professor (Ph. D.), Lviv State University of Physical Culture (Lviv, Ukraine)

УДК 796: 159.923-053.67
doi: 10.15330/fcult.31.20-25

Марія Бричук, Марина Дедух

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТИПУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Мета. Визначити гендерні особливості психологічної статі учнівської молоді для обґрунтування диференційованого підходу у фізичному вихованні. *Методи.* Під час дослідження здійснювали аналіз наукових джерел, використовували опитувальник Сандри Бем та методи математичної статистики. *Результати.* В ході дослідження виявилось, що більшість дівчат мають фемінінний, а хлопців - маскуліний тип особистості. Для дівчат-спортсменок притаманні риси маскулінного психотипу, у юнаків, які займаються спортом прояви цього психотипу посилюються. *Висновок.* Дослідження дало зрозуміти, що існують відмінності у психологічному типі серед спортсменів і тих, хто не займається спортом. Дівчата фемінінного типу, які не займаються спортом, спортсменки I курсу та дівчата II курсу маскулінного типу ставлять крапку самооцінку свого фізичного здоров'я. Юнаки фемінінного типу гірше оцінюють свою фізичну підготовленість та фізичне здоров'я, крім студентів першого курсу коледжу зв'язку.

Ключові слова: гендерний підхід, психологічний тип, фізична підготовленість, фізичне здоров'я.

The urgency of this topic is due to several factors: accelerated sexual intercourse the development of schoolchildren, the lack of awareness of juveniles in the sexual sphere, the relevant information, mostly from peers.

Given literary sources and studies that are relevant to the chosen topic, we have found that physical culture can certainly be a means of gender socialization, which in the future forms the psychological type of personality. This is realized through the selection of means and methods of physical culture and sports activities, orientation to the desired types of motor activity of student youth, consolidate patterns of behavior and personal qualities that shape gender. The article considers the features of the gender approach to the definition of the psychological type of pupils' youth. The purpose of the research is to determine the gender peculiarities of the psychological sex of students in order to substantiate the differentiated approach in physical education. Material and methods of research – the study and analysis of literary sources, questionnaire Sandri Bem, methods of mathematical statistics. Results. In the course of the study, we found that most girls have feminine, and the guys are masculine type of personality, we note that athletes have more specific features of masculine psychotype, and young men who are engaged in sports show more masculinity. Conclusions. The study made it clear that there are differences in the psychological type among athletes and those who are not engaged in sports. Girls of the feminine type who are not engaged in sports, athletes of the 1st year and the girls of the second year masculine type give a better self-esteem of their physical health. Feminine-type young people are worse assessing their physical fitness and physical health, with the exception of the first-year students at the College of Communication.

Key words: gender approach, psychological type, physical culture, physical health.

Постановка проблеми й аналіз результатів останніх досліджень.

На сьогоднішній день дослідження гендерних особливостей учнівської молоді є одним з актуальних питань. Гендер, гендер (англ. gender – “стать”, від лат. genus – “рід”) – психосоціальні, соціокультурні ролі чоловіка і жінки як особистостей, а також психо-біологічні особливості, на які впливає біологічна стать [3]. Гендер визначається як соціальна стать людини.

Гендерна проблематика у сфері фізичної культури і спорту не надто поширена: практично немає згадок про неї в нових програмах і підручниках для середньої та вищої професійної освіти, рідко зустрічаються спеціальні курси в школах і університетах [4]. Однак, питання гендерних відмінностей постають не лише з точки зору фізіологічних відмінностей між чоловічою та жіночою статтю, а й на рівні психологічних особливостей формування характеру та відповідних поведінкових реакцій на навколишнє середовище. Дослідженням питань гендерних відмінностей та їх впливу на формування мотивів, поведінкових реакцій, інтересів у сфері фізичного виховання та спорту учнівської молоді присвячені дослідження вітчизняних Ворожбітова А.Л. (2008), Ільїн Є.П. (2009), Круцевач Т.Ю (2012–2018), Марченко О.Ю. (2012–2018), Москаленко Н.В. (2007), Біліченко О.О. (2014), Вихор С.Т. (2005), Євстігнєєва І.В. (2012) та зарубіжних Бем С. (2004), Берн Ш.(2009), Бендас Т.В. (2009), Bahchevanski S. (2012), Miloshova E. (2012), Otcheva G. (2012) авторів.

Однак в проаналізованих наукових джерелах недостатньо звертається увага на вплив гендерних особливостей психологічної статі з точки зору диференційованого підходу у фізичному вихованні.

Мета дослідження – визначити гендерні особливості психологічної статі учнівської молоді в контексті диференційованого підходу у фізичному вихованні.

Методи й організація дослідження вивчення і аналіз літературних джерел, тест-опитувальник С. Бем (BSR), методи математичної статистики. У дослідженні взяли участь 300 респондентів, серед яких школярі 10–11 класів закладів загальної середньої освіти м. Києва (50 юнаків та 50 дівчат), студентки I–II курсів Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка (50 дівчат), студенти I–II курсів Державного закладу “Київський коледж зв’язку” (50 юнаків), та студенти I–II курсів Івано-Франківського коледжу фізичного виховання (50 юнаків та 50 дівчат).

Результати і дискусія. Інтеграція до європейського співтовариства потребує істотної перебудови усіх соціальних інституцій та процесів на нових, демократичних принципах, вільних від будь-якої форми дискримінації, зокрема й за ознакою гендеру. Актуальність на сьогоднішній день підкреслюється реалізацією Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти “Освіта: гендерний вимір – 2021”, метою якої є забезпечення комплексного впровадження принципів гендерної рівності у сфері освіти та визначення шляхів гендерного підходу в зазначеній сфері відповідно до світових демократичних засад. Стратегія удосконалення освіти в контексті гендерного виміру передбачає визначення низки базових принципів, які слугують дороговказами для докладання педагогічних зусиль під час практичного застосування гендерного підходу у сфері освітньої та виховної роботи серед дітей, юнацтва і молоді.

Фемінінність і маскулінність – це нормативні уявлення про психологічні і поведінкові властивості, характерні для чоловіків і жінок, пов’язаних з диференціацією статевих ролей. На цій основі С. Бем розробила концепцію андрогінії (фактично третій гендер), саме дана концепція андрогінії дала новий поштовх для детальнішого розгляду традиційних психологічних уявлень про маскулінність та фемінінність [1, 5, 6]. Маскулінність – це система властивостей особистості, що традиційно вважаються чоловічими. Вони передбачають відповідність власній статевій приналежності, прийняття ста-

тево-рольових стереотипів, дотримання чоловічих норм, вироблення типових для чоловічої статі форм поведінки, способів самореалізації [1, 5, 6]. Фемінність – це власність особистості, що передбачає відповідність жінки власній психологічній статі, дотримання жіночих статево-рольових норм, типової для жінки поведінки, цінностей, установок [1, 5, 6]. Андроґінність – не обов’язково є носієм чітко вираженої психологічної маскулінності або фемінності. В особистості можуть бути на паритетних засадах представлені істотні риси як маскулінного, так і фемінного типів. При цьому передбачається, що у андроґіна ці риси представлені гармонійно. Вважається, що така гармонійна інтеграція маскулінних і фемінних рис підвищує адаптивні можливості андроґінного типу [1, 5, 6].

Отже, зазначені гендерні типи визначаються не біологічними ознаками, а особливостями особистісної поведінки, зовнішнього вигляду, між особового відношення, взаємозв’язків з навколишнім середовищем, професійних захоплень, фізичної підготовленості тощо.

Для визначення гендерного типу учнів було проведено стандартизоване тестування за методикою S. Bem “Маскулінність-фемінність”. Основний індекс IS визначався за відповідною формулою. Величина індексу IS в межах від -1 до +1 свідчить про андроґінність, менше -1 ($IS < -1$) – про маскулінність, більше +1 ($IS > +1$) – про фемінність [1].

Аналізуючи отримані дані, що стосуються визначення психологічного типу дівчат (табл. 1), встановлено, що дівчатам властиві прояви фемінності (показник спадає до 11 класу (з 84% до 56%), залишається сталою у студентів педагогічного коледжу (64%) та зростає у дівчат, які навчаються у спортивному коледжі (з 48% до 84%).

Таблиця 1

Психологічний тип дівчат за тестом С. Бем

Психологічний тип	Респонденти											
	10 клас (n=25)		11 клас (n=25)		I курс пед. коледж (n=25)		II курс пед. коледж (n=25)		I курс спортсмени (n=25)		II курс спортсмени (n=25)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Фемінність	21	84	14	56	16	64	16	64	12	48	21	84
Маскулінність	3	12	10	40	8	32	8	32	12	48	3	12
Андроґінність	1	4	1	4	1	4	1	4	1	4	1	4

Маскулінний тип у всіх дівчат знаходяться приблизно на однаковому рівні: до 11 класу відсоток зростає (з 12 до 40%), залишається сталою у студентів педагогічного коледжу (32%) та у спортсменок навпаки до другого курсу зменшується (з 48% до 12%). Андроґінний тип характеризує сталу частину учасників опитування – 4%. Значимо, що найбільш характерними якостями респонденти зазначили: жіночність, вміння співчувати, життєрадісність, здатність допомагати, совісність, вміння дружити, щирість; найменш – марнославство, мала результативність, владність, інфантильність та падкість на лестощі.

Проведене дослідження серед юнаків (табл. 2) свідчить, що не залежно від навчального закладу кількість маскулінних юнаків знаходиться майже на однаковому рівні. Однак, серед спортсменів їх все ж більше, даний показник є найвищим у студентів спортсменів першого – 80% та другого – 92% курсів. Фемінних ознак найбільше у студентів коледжу зв’язку 32–44%, у юнаків школярів 12–16%, та найменший показник у спортсменів 4–12% (див. табл. 2).

Таблиця 2

Психологічний тип юнаків за тестом С. Бем

Психологічний тип	Респонденти											
	10 клас (n=25)		11 клас (n=25)		I курс коледж зв'язку (n=25)		II курс коледж зв'язку (n=25)		I курс спортсмени (n=25)		II курс спортсмени (n=25)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Фемінінність	3	12	4	16	11	44	8	32	3	12	1	4
Маскулінність	20	80	18	72	13	52	17	68	20	80	23	92
Андрогінність	2	8	3	12	1	4	-	0	2	8	1	4

Після визначення кількості респондентів, які відносяться до одного з трьох психологічних типів, було проаналізовано відповіді на питання “Як Ви оцінюєте свою фізичну підготовленість (ФП) та фізичне здоров'я (ФЗ)?” серед тих респондентів, які відносяться до фемінінного та маскулінного типів. З діаграм, що представлені на рис. 1, 2 можна зробити висновок, що дівчата фемінінного типу краще оцінюють свою ФП та ФЗ, крім студенток другого курсу спортивного коледжу, у маскулінного типу ФП зросла на 0,7 бали та ФЗ на 0,6. Вищими є і оцінка учениць 10 класу: тож свою ФП оцінюють більше на 1,6 бали та ФЗ на 0,7 бали.

Аналізуючи відповіді юнаків, на ті ж запитання, ми бачимо, що юнаки фемінінного типу гірше оцінюють свою ФП та ФЗ, крім студентів першого курсу коледжу зв'язку, ФП вони оцінюють на 0,7 балів та ФЗ 0,3 бали краще (рис. 3, 4).

Рис. 1. Оцінка особистісної фізичної підготовленості та фізичного здоров'я дівчатами фемінінного типу.

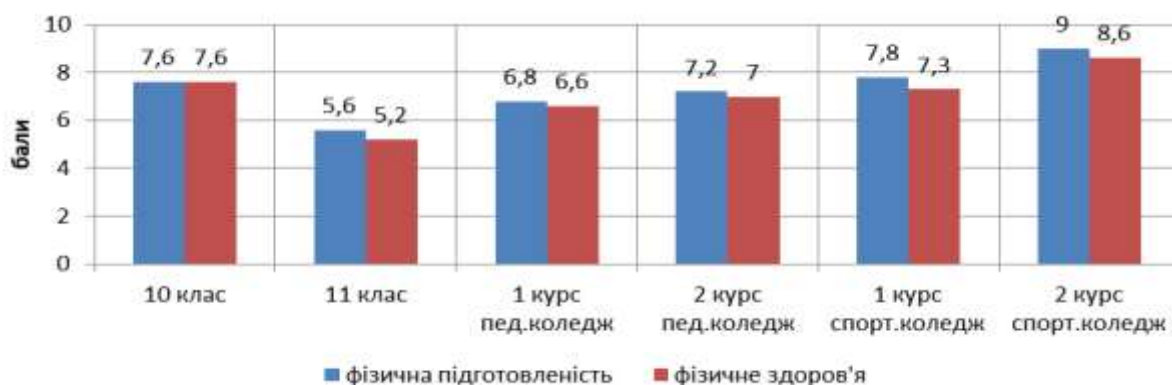

Рис. 2. Оцінка особистісної фізичної підготовленості та фізичного здоров'я дівчатами маскулінного типу.

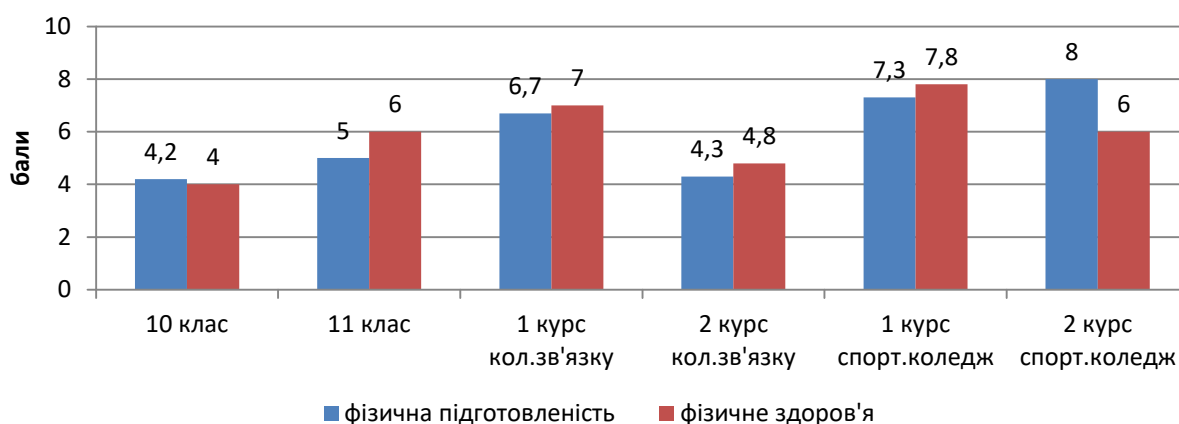

Рис. 3. Оцінка особистісної фізичної підготовленості та фізичного здоров'я юнаками фемінінного типу.

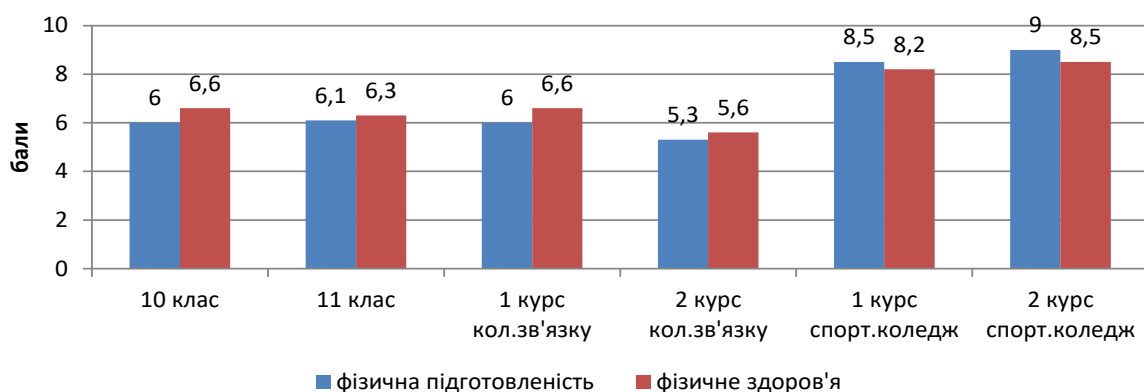

Рис. 4. Оцінка особистісної фізичної підготовленості та фізичного здоров'я юнаками маскулінного типу.

Висновки.

1. Таким чином, на підставі проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки: більшість дівчат мають фемінінний, а хлопців – маскулінний тип особистості. При цьому дівчата, які займаються спортом мають біль виражені риси маскулінного психотипу, в них можна вирізнити якості: схильності до ризику, впевненість в свої сили; у юнаків, які займаються спортом, фемінінність проявляється найменше, а маскулінність – найбільше.

2. Встановлено, що дівчата фемінінного типу, які не займаються спортом в більшості краще оцінюють своє фізичне здоров'я, а студентки першого курсу коледжу позитивно характеризують свою фізичну підготовленість та фізичне здоров'я. У дівчат другого курсу маскулінного типу яскравість цих показників зростає. Щодо юнаків маскулінного типу, то вони найперше дають високу оцінку своїй фізичній підготовленості та фізичному здоров'ю. Отримані є важливими при розробці технологій диференційованого фізичного виховання учнівської і студентської молоді.

1. Бем С. Линзы гендера: Трансформация взгляда на проблему первенства полов. Москва, 2004. 336 с.
2. Захарченко МО. Мета відвідування занять з фізичного виховання юнаків і дівчат. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. Вінниця: ТОВ "Планер". 2017; 3(22): 82-87.
3. Ильин ЕП, (2007), Дифференциальная психология мужчины и женщины, Питер, СПб.

4. Круцевич ТЮ, Марченко ОЮ. Особливості впливу психологічних характеристик юнаків і дівчат різних вікових груп на формування потреби у досягненні успіху. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2018; 4(66): 25-31.
5. Лопухова ОГ, Опросник “Маскулинность, феминность и гендерный тип личности” (российский аналог “Bem Sex Role Inventory”). Вопросы психологии. 2013; 74(1): 147-154.
6. Марченко О.Ю. Вплив занять спортом на формування маскулінних рис характеру та якостей особистості у школярів різних вікових груп. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2018; № 4(44): 36-45.
7. Марченко ОЮ, Особенности влияния занятий спортом на формирование гендерных характеристик юношей и девушек. Спортивный вестник Придніпров'я. 2017; 1: 176-183.
8. Фащук ОВ. Гендерні особливості фізичного виховання підлітків [дисертація]: Івано-Франківськ, 2011. 24 с.

References

1. Bem S. Lynzy hendera: Transformatsyya vz·hlyada na problemu pervenstva polov. Moskva, 2004. 336 s.
2. Zakharchenko MO. Meta vidviduvannya zanyat' z fizychnoho vykhovannya yunakiv i divchat. Fizychna kul'tura, sport ta zdorov'ya natsiyi. Vinnytsya: TOV “Planer”. 2017; 3(22): 82-87.
3. Pyin EP, (2007), Differential Psychology of Men and Women, Peter, St. Petersburg
4. Krusevich, TYu, and Marchenko, OYu, (2018). Peculiarities of the influence of psychological characteristics of boys and girls of different age groups on the formation of the need for success [Slobozhansky scientific and sports newsletter]. 4 (66): 25-31.
5. Lopukhova OG, (2013), Questionnaire “Masculinity, femininity and gender personality type” (Russian equivalent of “Bem Sex Role Inventory”). Questions of psychology. Vol. 74 (1): 147-154.
6. Marchenko O.YU. Vplyv zanya' sportom na formuvannya maskulinnykh rys kharakteru ta yakostey osobystosti u shkolyariv riznykh vikovykh hrup. Fizychno vykhovannya, sport i kul' tura zdorov'ya u suchasnomu suspil' stvi. 2018; № 4(44): 36-45.
7. Marchenko OYu, (2017), Features of the influence of sports on the formation of gender characteristics of boys and girls. Sports Bulletin Pridniprov'ya. Vol.1: 176-183.
8. Fashchuk OV. Henderni osoblyvosti fizychnoho vykhovannya pidlitkiv [dysertatsiya]: Ivano-Frankivs'k, 2011. 24 s.

Цитування на цю статтю:

Бричук МС, Дедух МО. Гендерні особливості психологічного типу учнівської молоді в контексті диференційованого фізичного виховання. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. 2019 Січ 29; 31: 20-25

Відомості про автора:

Бричук Марія Степанівна – кандидат географічних наук, викладач, Національний університет фізичного виховання і спорту України (Київ, Україна)

e-mail: maха.brychuk@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9094-0527>

Дедух Марина Олександрівна – аспірант, Національний університет фізичного виховання і спорту України (Київ, Україна)

e-mail: marizakhar4enko@ukr.net,

<https://orcid.org/0000-0002-1950-3412>

Information about the author:

Brychuk Mariia Stepanivna – Candidate of Science (Geography), lecturer, National University of Ukraine on Physical Education and Sport (Kyiv, Ukraine)

Diedukh Maryna Oleksandrivna – post-graduate student, National University of Ukraine on Physical Education and Sport (Kyiv, Ukraine)